

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАНКІВ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості та проблеми регіональної концентрації банківської системи України за ресурсною складовою.

Ключові слова: регіон, ресурси, ресурсна база, банк, капітал, депозит, зобов'язання.

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки характеризується зміною загальної філософії організації ресурсної бази банків. Збалансована ресурсна база банків є основою їх фінансової стійкості та сприяє задоволенню поточних та інвестиційних потреб суб'єктів господарювання і домогосподарств у додаткових фінансових ресурсах. В умовах посткризового стану економіки в Україні помітно загострилися проблеми якості формування та використання банківських ресурсів, зокрема й проблеми територіальної незбалансованості ресурсної бази банків. Це обумовлює необхідність досліджень, спрямованих на оптимізацію ресурсної бази банківської системи України.

Постановка проблеми. Теоретичні та практичні аспекти формування ресурсної бази банків активно досліджують як зарубіжні, так і вітчизняні науковці: К. Дитц, Г. Асхаер, Д. Синкі, Т. Кох, Е. Гілл, Е. Рід, Ж. Рівуар, П. Роуз, М. Алексеєнко, А. Мороз, М. Савлук, Л. Примостка, А. Вожжов, О. Дзюблук, О. Васюренко, О. Заруба, П. Матвієнко, Ж. Довгань, Д. Гладких, Е. Жуков, І. Балабанов, Ю. Бабичев, В. Колесникова, Г. Панова та інші. Проте проблеми формування ресурсної бази банків потребують подальших досліджень, особливо з урахуванням новітніх реалій української економіки. Велике значення має вивчення сутності, передумов та особливостей механізму формування ресурсів банків, розвиток підходів до формування окремих їх складових та обґрунтування нових заходів щодо організації управлінням цим процесом.

Метою статті є оцінка особливостей регіональної концентрації банківської системи України за ресурсною складовою.

Виклад основного матеріалу. В Україні за останні роки намітилася тенденція масштабного зростання банківських ресурсів. Так, за 2005–2010 рр. ресурсна база банків України збільшилася в 9,5 раза, а темпи її щорічного зростання знаходилися в межах 55,9–70,1 % [1]. Суттєво змінилася і структура ресурсної бази. За цей же період значно зросла частка запозичених коштів – з 13,7 до 32,9 % за

відповідного зниження частки залучених коштів – із 73,4 до 54,57 % (табл. 1). Роль власних коштів банків (капіталу банків) у ресурсній базі залишилася майже на рівні 2006 року – 12,6 % проти 12,9 %.

Таблиця 1

**Структура ресурсної бази банків України в 2006–2011 рр.
(за станом на 01.01), % ***

Показник	Рік					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ресурси банків: усього, в тому числі:	100	100	100	100	100	100,00
- капітал;	12,9	13,4	12,9	13,7	12,1	12,6
- залучені кошти (депозити);	73,4	64,1	58,3	48,7	47,7	54,5
- запозичені кошти (кредити і боргові зобов'язання)	13,7	22,5	28,9	37,6	40,2	32,9

* Розраховано автором за джерелом [1].

Слід зазначити, що у зв'язку зі світовою фінансовою кризою у більшості банків України залишилися невирішені проблеми: неповернення ресурсів, пролонгація термінів поверненнями ресурсів, наростання заборгованості банків за нарахованими, але не виплаченими відсотками; збільшення питомої ваги міжбанківського кредиту в пасивах; серйозне падіння показників прибутковості банків тощо [3; 4]. До цього переліку можна додати і проблему непропорційності регіональної структури ресурсної бази банківської системи України, що обумовлена особливостями регіональної структури самої банківської системи. Варто зазначити, що в 9 областях України відсутні самостійні банки – юридичні особи (рис. 1).

Так, територіальним ядром розміщення банків – юридичних осіб є столичний регіон (62 % усіх банків). Значна частка банків – юридичних осіб – припадає на Дніпропетровську, Одеську, Харківську, Донецьку та Львівську області. Слід зазначити, що розгалужена мережа банківських підрозділів (філій та відділень) у регіонах пов'язана не з реалізацією засад регіональної політики, а з надмірним відтоком ресурсів з регіонів у регіон розташування головного офісу банку. Одні регіони стають донорами, з яких через банки вилучаються фінансові ресурси до інших регіонів (АРК, Донецька, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Луганська, Львівська, Тернопільська і Черкаська обл.), а інші – одержувачами (Вінницька, Одеська, Волинська, Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернівецька, Чернігівська обл. та м. Київ). Дана проблема особливо загострюється за умов значної частки грошової

“мільйонниками”. Менш густонаселені області та області з низьким рівнем розвитку промисловості ввійшли до групи з низькою концентрацією банків. Очевидно, що розподіл областей за рівнем концентрації банків характеризує і концентрацію власного капіталу банків, один із елементів їх ресурсної бази.

Оцінка структури залучених коштів банками у розрізі регіональних груп у 2010 р. (табл. 3) свідчить про те, в регіоні високої концентрації банків, тобто в Київському регіоні (63 % всіх банків) було залучено майже таку ж саму частку коштів, як і в групах середньої та низької концентрації.

Таблиця 3

**Структура залучених коштів банків України
у розрізі регіональних груп у 2010 р. ***

Регіон	Залучені кошти				Темп зростання, %
	01.01.2010		01.01.2011		
	млн. грн.	%	01.01.2011	%	
Високої концентрації	74 322	35	95 732	34	28,8
Середньої концентрації	67 214	31	86 285	31	28,4
Низької концентрації	73 061	34	97 956	35	34,1
По всіх групах	214 597	100	279 973	100	30,4

* Складено автором за джерелом [1].

Очевидно, що систему акумулювання коштів у регіонах низької концентрації банків компенсує розгалужена мережа банківських підрозділів (філій і відділень) банків – юридичних осіб, що належать до інших груп регіональної концентрації. Іншими словами, пропозиція грошових коштів не залежить від кількості наявних банків.

Але очевидно й те, що в більшості регіонів України існує дисбаланс попиту та пропозиції грошових коштів. Це, зокрема, виявляється у розриві між обсягами залучених банками депозитів і наданих кредитів. Ступінь незбалансованості банківської діяльності в окремих регіонах у розрізі домашніх господарств відображена в табл. 4.

Отже, 21 з 25 областей України можна віднести до категорії “чистих кредиторів”, тоді як лише 4 області являють собою “чистих позичальників”. Однак, якщо в цілому в Україні перевищення залучених ресурсів до обсягів наданих позик близько 25 % , то в окремих областях досліджувані диспропорції значно перевищують зазначену межу. Так, значна частка депозитів не була

трансформована у кредитні інструменти в межах відповідних областей: майже 50 % депозитних вкладів – у Полтавській, 48 % – Донецькій і Львівській, 45 % – Луганській і Чернігівській областях. Водночас в окремих регіонах виникла протилежна ситуація, коли частка кредитів, що фінансувалися недепозитним шляхом, досягла 37 % – у Закарпатській, 19 % – в Одеській областях, оскільки обсяги зобов'язань за кредитами значно перевищували зобов'язання за депозитами.

Таблиця 4

**Показники незбалансованості банківської діяльності
за регіонами України в розрізі домашніх господарств, млн. грн. ***

Область	Усього залучених коштів	Зобов'язання за кредитами	“Чистий” кредитор (+) / “чистий позичальник” (-)	Співвідношення депозитів до кредитів	Частка недофінансованих кредитів / Частка вільних депозитів, %	
Одеська	15 730	19 476	-3 746	0,81	19,23	Частка недофінансованих кредитів
Закарпатська	2 636	4 230	-1 594	0,62	37,68	
Волинська	3 145	3 290	-145	0,96	4,41	
Херсонська	3 517	3 653	-136	0,96	3,72	
Чернівецька	2 701	2 685	16	1,01	0,59	Частка вільних депозитів
Миколаївська	4 599	4 530	69	1,02	1,50	
Івано-Франківська	4 220	4 034	186	1,05	4,41	
Рівненська	3 065	2 790	275	1,10	8,97	
Кіровоградська	2 346	2 028	318	1,16	13,55	
Житомирська	3 340	2 984	356	1,12	10,66	
Хмельницька	4 308	3 815	493	1,13	11,44	
Тернопільська	3 176	2 327	849	1,36	26,73	
Вінницька	4 658	3 747	911	1,24	19,56	
Сумська	3 598	2 192	1 406	1,64	39,08	
Чернігівська	3 347	1 826	1 521	1,83	45,44	
Черкаська	4 843	2 928	1 915	1,65	39,54	
Харківська	14 295	12 052	2 243	1,19	15,69	
Запорізька	9 031	5 956	3 075	1,52	34,05	
Луганська	7 323	4 074	3 249	1,80	44,37	
Полтавська	7 108	3 560	3 548	2,00	49,92	
АР Крим і м. Севастополь	11 924	7 576	4 348	1,57	36,46	
Львівська	14 638	7 571	7 067	1,93	48,28	
Дніпропетровська	24 754	17 188	7 566	1,44	30,56	

Донецька	25 938	13 242	12 696	1,96	48,95	
м. Київ та Київська	95 732	70 914	24 818	1,35	25,92	
Усього	279 973	208 667	71 306	1,34	25,47	

* Складено автором за джерелами [1; 2; 3; 5].

Нерівномірність територіального розміщення юридично самостійних банківських установ за відсутності повноцінного механізму переливання коштів як у межах одного банку, так і на національному рівні може спричинити депресивність розвитку окремих регіонів, зменшення ефективності банківської діяльності тощо. Слід зазначити, що великі універсальні банки можуть працювати лише за умов наявності як стабільних джерел фінансування (пропозиції ресурсів), так і попиту на ці ресурси. Беручи до уваги те, що основою діяльності вітчизняних банків все ще залишаються традиційні кредитні та депозитні операції, подолати можливі диспропорції між обсягами залучених депозитів та наданих кредитів банкам вдається, головним чином, за рахунок територіальної диверсифікації. Маючи дисбаланс в окремих регіонах, на рівні усієї банківської установи міжрегіональні банки здатні досягати оптимального співвідношення активних і пасивних операцій, здійснюючи територіальну трансформацію фінансових ресурсів. Невеликі місцеві банки через територіальну обмеженість своєї діяльності самостійно подолати зазначену диспропорцію не можуть.

Висновки. На процес формування ресурсної бази банків України суттєвий вплив мають фактори регіонального розвитку банківської системи. Наявність суттєвих територіальних диспропорцій формування ресурсної бази вітчизняних банків свідчить про проблему як обмеженого доступу суб'єктів економічної діяльності до кредитних ресурсів, так і ресурсних надлишків у межах окремих областей. Традиційно для великих банків ця диспропорція вирішується завдяки іншим джерелам фінансування (емісія облігацій, міжбанківський кредит) та нових сфер вкладання цих коштів (операції цінними паперами, факторинг, форфейтинг, лізинг). Проте для регіональних, середніх і малих банків проблема невідповідності попиту та пропозиції на фінансові ресурси є досить проблематичною. Для подолання територіальних диспропорцій формування ресурсної бази вітчизняні банки мають прагнути до територіальної диверсифікації своєї діяльності, освоєння нових видів активно-пасивних операцій, тісної співпраці регіональних банків з міжрегіональними та місцевими банками інших регіонів на договірних засадах тощо.

Подальші дослідження регіональних аспектів ресурсного забезпечення банків України повинні бути орієнтовані насамперед на визначення фінансових інструментів і механізмів, спрямованих на максимально ефективне формування власного капіталу банку та портфеля залучених і запозичених коштів, розробку нових, більш ефективних форм роботи банків на регіональних фінансових ринках щодо залучення ресурсів.

Список літератури

1. Офіційний сайт Асоціації українських банків [Текст]. – Режим доступу : www.aub.com.ua.
2. Попрозмач, І. О. Значення структури ресурсної бази банків в умовах кризи [Текст] / І. О. Попрозмач // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 6. – С. 164.
3. Рисін, В. В. Складові елементи ефективної ресурсної політики комерційного банку [Текст] / В. В. Рисін // Регіональна економіка. – 2009. – № 3. – С. 115.
4. Соляник, Л. Г. Вдосконалення управління банківськими ресурсами [Електронний ресурс] / Л. Г. Соляник, А. В. Попова. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2010/Economics/65063.doc.htm.
5. Фостяк, В. В. Роль банківського капіталу в забезпеченні розвитку національної економіки [Текст] / В. Фостяк // Регіональна економіка. – 2009. – № 3. – С. 123.

Отримано 16.12.2011

Summary

Features are considered and problems we regional concentration of the banking system of Ukraine after a resource constituent.

Бригінська, Л.Г. Регіональні аспекти ресурсного забезпечення банків України / Л.Г. Бригінська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2011. - Т. 33. - С. 246-252.